

Sjeverna Irska između rata i mira

MIRKO BILANDŽIĆ*

Sažetak

Sjevernoirski sukob, koji u svojoj suvremenoj fazi traje od 1969., vrlo je složen i nemoguće ga je jednoznačno odrediti. S jedne strane, to je unutarnji sukob s elementima i etničkoga i vjerskoga i građanskoga sukoba, dok je, s druge strane, to sukob koji ima i važnu međunarodnu dimenziju. Bez obzira na različita određenja sjevernoirskog sukoba, neprijeporno je da je to zasigurno jedan od najdugotrajnijih i najkrvavijih sukoba u suvremenoj Europi, u kojem je život izgubilo 3.600 osoba, dok ih je 47.000 ranjeno. Sjevernoirski sukob je ukupnost prošlih i sadašnjih događaja, procesa i odnosa promatranih kroz četiri vrste odnosa: odnos katolika (nacionalista/republikanaca) i protestanata (unionista/lojalista) u Sjevernoj Irskoj; odnos London – Belfast; London – Dublin te Dublin – Belfast. Analiza sjevernoirskog sukoba upućuje na to da je on, promatrano s aspekta teorija sukoba, jedinstven. Ni jedna od teorija taj sukob ne objašnjava u cijelosti, nego sjevernoirski sukob uključuje pojedine elemente niza teorija sukoba. Također, analiza pokazuje da je sjevernoirski sukob moguće riješiti samo političkim sredstvima. No, zbog složenosti sjevernoirskog sukoba nije moguće postići pojedinačno jedinstveno rješenje sukoba koje bi zadovoljilo maksimalističke zahtjeve svih sudionika sukoba. Sjevernoirski sukob moguće je riješiti političkim kompromisom koji bi stvorio okvir za djelovanje svih sudionika sukoba, i to takav okvir koji bi bio cilj sam po sebi, odnosno način življenja, a ne instrument za ostvarenje izvornih (dijametralno suprotnih) konačnih ciljeva sudionika sukoba.

Ključne riječi: sukob, Sjeverna Irska, Ujedinjeno Kraljevstvo, protestanti, katolici

1. Uvod

Korijeni složenoga irskog problema sežu daleko u povijest. Njegov početak veže se uz gubitak vlastite države i slobode irskog naroda. Englesko osvajanje neovisne Irske 1171. temeljno je ishodište svih kasnijih događaja. Povijesno promatrano, irski problem ima tri osnovne faze. Središnji element prve faze koja je trajala od 1171. do 1921. godine bili su englesko-irski odnosi i nastojanja Irske da osigura neovisnost od Engleske (Velike Britanije). Druga faza počela je 1921., podjelom irskog otoka na dva dijela: Slobodnu Irsku Državu (*Irish Free State*) koja je 1949. postala Republika Irska (*Repub-*

* Mirko Bilandžić, doktor politologije iz Zagreba.

lic of Ireland) i Sjevernu Irsku (*Northern Ireland*). Do kraja zavšetka te faze 1969. naglasak je bio na odnosu između dviju novostvorenih političko-teritorijalnih cjelina. Treću, suvremenu, fazu čini odnos dvaju entiteta u Sjevernoj Irskoj: protestantske, odnosno unionističke/lojalističke većine i katoličke (republikanske, nacionalističke) manjine. Odnos katolika i protestanata u Sjevernoj Irskoj ne može se promatrati izvan njihova odnosa između Londona i Republike Irske.

Engleska, a kasnije i britanska politika, koje karakterizira višestoljetna politička i ekonomska dominacija nad Irskom, odigrale su veliku ulogu u stvaranju i oblikovanju irskog problema u današnjem obliku. Višestoljetna keltska Irska svoju je neovisnost izgubila poslije engleske invazije na Irsku 1171. godine, otkad i traju neprestane pobune autohtonih Iraca protiv engleske kolonijalne, političke i vojne uprave. U razdoblju do 18. stoljeća, zbog straha od mogućega irskog “savezništva” s tadašnjim engleskim kontinentalnim neprijateljima (Španjolska, a kasnije i Francuska) Englezi su, s ciljem osiguranja svoje zapadne granice, nastojali Irsku pretvoriti u svoju koloniju. Jedna od metoda kojom su to nastojali postići bila je tzv. politika naseljavanja koja je podrazumijevala čišćenje domaćeg stanovništva iz sjeveroistočnoga dijela Irske, konfiskaciju imovine i naseljavanje tih područja pouzdanim doseljenicima iz Engleske i Škotske. Kao rezultat te politike protestantski su doseljenici postali moćnom manjinom u cijeloj Irskoj, ali većina u sjevernim dijelovima staroga kraljevstva Ulster. Hegemonija protestantske zajednice u Irskoj uz potporu Engleza održavala se s pomoću nasilja. Krajem 18. stoljeća obespravljenošću katolika ojačala je njihova težnja za svrgavanjem engleske moći i stvaranjem Irske Republike. Ustanak republikanaca 1798. godine uvjerio je Engleze kako je stvaranje unije Britanije i Irske jedini trajni način eliminacije prijetnji britanskoj sigurnosti. Uniju stvorenu Zakonom o ujedinjenju (*Act of Union*) 1800. godine većina irskog naroda nikada nije prihvatila, nego je ujedinjenje smatrala vjerskom represijom, gospodarskom eksploatacijom, kulturnom nadmoći i stranom vladajućom silom. U drugoj polovini 19. stoljeća među katolicima se razvio snažan pokret za irsku samoupravu (*Home Rule*), što su protestanti smatrali prijetnjom svojim interesima zbog čega su nastojali zadržati veze s Unijom. Istodobno su ti suprotni stavovi bili preduvjet za razvoj ekstremističkih i stvaranje ekstremističkih i oružanih organizacija na objema stranama. U siječnju 1913. formirani su Ulsterski dobrovoljci (*Ulster Volunteer Force – UVF*) kojima je namjera bila oružanim putem onemogućiti uspostavu samouprave. Kao izravan odgovor na nasilje UVF-a deset mjeseci poslije stvoreni su Irski dobrovoljci (*Irish Volunteer*) od kojih je potom nastala Irska republikanska armija (*Irish Republican Army – IRA*). U travnju 1916. godine oni su pokrenuli Uskrsni ustanak (*Easter Rising*) i proglasili Irsku Republiku. Uspostava Irske Republike na području cjelokupnoga irskog otoka ostao je primarni cilj republikanske paravojske do danas. Brutalni britanski odgovor na ustanak dodatno je ojačao republikanski pokret, što Britanci, uvažavajući međunarodne okolnosti, nisu mogli više zanemarivati. Zakon o upravljanju Irskom (*Government Ireland Act*) iz 1920. godine odredio je podjelu irskog otoka na dva dijela temeljem čega su godinu dana poslije stvorene: Sjeverna Irska (*Northern Ireland*), u čiji sastav je ušlo šest od ukupno devet okruga koji su činili povijesni Ulster, i koja je ostala u sastavu Ujedinjenoga Kraljevstva i neovisna Slobodna Irska Država (*Irish Free State*) koja je 1949. godine postala Republikom Irskom. U Sjevernoj Irskoj u kojoj je ostala živjeti znatna katolička manjina (otprilike jedna trećina ukupnog stanovništva), u sljedećih su pedeset godina apsolutno dominirali unionisti/protestanti. Katolici su bili bitno obes-

pravljani gotovo bez ikakvih prava: političkih, prava na zapošljavanje, prava na stan itd. Dugogodišnja diskriminacija i podjarmljivanje katoličkoga stanovništva od strane sjevernoirskih vlasti osnovni je povod početka suvremenoga sjevernoirskog sukoba (“Ne-volja”/Troubles) u ljeto 1969. godine. Za takav odnos sjevernoirskih vlasti prema katolicima odgovornost snosi i vlada u Londonu. Smatrajući irski problem poslije podjele otoka riješenim, vlada u Londonu nije posvećivala dovoljnu pozornost pitanjima Sjeverne Irske, što je omogućilo sjevernoirskim vlastima provođenje diskriminacijske politike prema katolicima, a to je izazvalo njihov odgovor krajem šezdesetih godina 20. stoljeća. Katolički zahtjevi za poboljšanjem vlastitog položaja bili su legitimni i utemeljeni. Pritom nisu bili usmjereni na uspostavu jedinstvene Irske, nego reformu sjevernoirskih institucija i načina upravljanja njome. No, građanski marševi na kojima su ti zahtjevi izražavani pretvorili su se u nasilje koje je ubrzo eskaliralo i na katoličkoj i na protestantskoj strani. Kao odgovor na nasilje, britanska je vlada u kolovozu 1969. godine u Sjevernu Irsku u “privremenu” misiju uputila vojsku. Vojska je imala zadatak zauzvrat nasilje i razdvojiti zaraćene katolike i protestante. No, ni godinu dana nakon dolaska u Sjevernu Irsku britanska je vojska izmijenila karakter sjevernoirskog sukoba. Njezin je zadatak postao poraziti Irsku republikansku armiju (*Irish Republican Army* – IRA). To je razlog što se britanska vojska, umjesto prvotno predviđenih nekoliko mjeseci, u “privremenoj” misiji nalazi do danas. Tri godine kasnije, točnije u ožujku 1972. godine, britanska je vlada ukinula sjevernoirske institucije vlasti i uvela izravnu upravu (*Direct Rule*), čime je vlada u Londonu preuzela izravnu odgovornost za ukupne događaje u Sjevernoj Irskoj. Takva situacija, unatoč odredbama Sporazuma potpisanog na Veliki petak 1998. godine (*Good Friday Agreement*) koji predviđa vraćanje sjevernoirske samouprave pod kontrolom vlada u Londonu i Dublinu, u stvarnosti je ostala nepromijenjenom do današnjeg dana (Usp. White, 1991.; Foster, 1988.; Jackson, 2000.; Hughes, 1994.; Armagh, 1995.; Kennedy-Pipe, 1997.).

2. Karakteristike sjevernoirskog sukoba

2.1. Kategorizacija sjevernoirskog sukoba

Sjevernoirski sukob, s jedne strane, može se kategorizirati kao unutarnji sukob. Pritom je teško odrediti je li to etnički, vjerski, građanski ili kakav drukčiji sukob između dviju zajednica koje žive u Sjevernoj Irskoj ili pak sve to zajedno. Na unutarnjoj razini to je istodobno i sukob u kojem legalne sigurnosne institucije Ujedinjenoga Kraljevstva nastoje onemogućiti djelovanje nekolicine terorističkih organizacija. S druge strane, neprijeporno je da sjevernoirski sukob ima i važnu međunarodnu dimenziju. Kao dokaz može poslužiti činjenica što je napredak u postizanju mira postignut tek tijekom osamdesetih kad je westminsterska administracija prepoznala i priznala ulogu Republike Irske (dakle druge države) u rješavanju sjevernoirskog problema i s kojom je 1985. godine potpisala Anglo-irski sporazum. Još važniju međunarodnu dimenziju sukob je dobio utjecajem na međunarodno javno mnijenje. Bezobzirna ubijanja, o čemu je svijet svjedočio proteklih trideset i pet godina, pobudila su pozornost svjetske javnosti za sjevernoirsku situaciju. Internacionalizacija je imala za posljedicu izravan angažman međunarodnih institucija (Europski parlament, Europski sud za ljudska prava) i pojedinih država (Sjedinjene Američke Države) u rješavanju sukoba. Bez snažnoga američkog pri-

tiska postizanje mirovnoga sporazuma 1998. godine (Sporazum na Veliki petak) bilo bi gotovo neostvarivo.

Bez obzira na različita moguća određenja kao unutarnjega ili međunarodnoga sukoba ili istodobno i jednog i drugog, sjevernoirski je sukob po nečemu jedinstven. To je zasigurno jedan od najdugotrajnijih i najkrvavijih sukoba u suvremenoj Europi. Pedeset tisuća mrtvih i ranjenih i dvadeset tisuća optuženih za različita kaznena djela u vezi s terorizmom svjedoče da u Sjevernoj Irskoj ne postoji gotovo ni jedna obitelj koja na najizravniji način nije osjetila i ne osjeća posljedice sukoba. Kad se tomu dodaju i goleme materijalne štete, jasno je da se posljedice osjećaju u svim dijelovima društva.¹

Također se postavlja pitanje: je li sukob u Sjevernoj Irskoj rat? Odgovor na ovo pitanje potrebno je promatrati na dvjema razinama: pravnoj i politološkoj. Promatrano s aspekta međunarodnog prava (ratnog prava) određenja rata, sjevernoirski sukob ne zadovoljava sve kriterije, zbog čega se ne može označiti kao rat.² Za razliku od pravnog promatranja, politološka analiza upućuje na drukčiji zaključak. Primjena sintetiziranih zajedničkih elemenata većeg broja različitih definicija rata³ na sjevernoirski sukob upućuje na zaključak da taj sukob, osobito u pojedinim njegovim fazama, ima obilježja rata. S obzirom na to da je posrijedi sukob unutar države, riječ je o građanskom ratu.⁴ Nekoliko elemenata dokazuje tu tvrdnju: a) sjevernoirski sukob je totalni sukob suprotstavljenih strana; b) strane u sukobu imaju suprotstavljene ciljeve; c) svaka od strana u sukobu ima izgrađene organizacije (političke, oružane itd.) za ostvarenje ciljeva; d) tijekom sukoba vođena su organizirana oružana djelovanja koja su uključivala različite oblike oružane borbe (gerilska djelovanja, teroristička djelovanja).⁵

¹ Čini se da sjevernoirski sukob/sukobe primjereno karakterizira naslov knjige Padraiga O'Malleyja, američkog politologa, profesora na sveučilištu Massachusetts. U pokušaju da pridonese mogućnostima rješavanja sjevernoirskog problema, ovaj je američki politolog irskoga podrijetla, početkom osamdesetih serijom intervjua sa svima, iole utjecajnijima, akterima sukoba te analizom njihovih stajališta i akcija, istraživao narav tog sukoba. Njegove spoznaje i analize prikazane su u radu znamenita naslova *Necivilizirani/Negrađanski ratovi* (O'Malley, 1983.). Vrlo je uvjerljivo i određenje Freda Holroyda koji sukob u Sjevernoj Irskoj shvaća kao *Nečasn rat* (Holroyd, 1989).

² Pravno određenje (građanskog) rata vidi u: Andrassy, 1990.: 559-604; *Pravni leksikon*, 1964.: 259.

³ Usporedni prikaz većeg broja različitih definicija rata, promišljanja o uzrocima rata i teorijama rata vidi na: *The Philosophy of War, What is War, The Internet Encyclopedia of Philosophy*, <http://www.utm.edu/research/iep/w/war.htm>

⁴ Definiciju građanskoga rata vidi u: *Politička enciklopedija*, 1975.: 304.

⁵ Kao dokaz za ovu tvrdnju može, primjerice, poslužiti analiza događaja u razdoblju 1970.–1976. godine. To je razdoblje u kojem je poginulo gotovo 50% (1.752 ljudi ili 49,7% od ukupnog broja ubijenih i 17.720 ranjenih ili nešto manje od 38% ukupno ranjenih) od ukupnog broja poginulih u sjevernoirskom sukobu. (Za usporedbu treba istaknuti tvrdnje pojedinih autora da je u Sjevernoj Irskoj u prvih nekoliko godina sukoba postotak ubijenih u odnosu na ukupan broj stanovnika bio veći od američkih gubitaka u Korejskom ili Vijetnamskom ratu. Vidi predgovor Harry Hearder u: Kennedy-Pipe, 1997.). Ovo su razdoblje također karakterizirali sljedeći elementi: kontinuirano postojanje otvorenoga oružanog sukoba između katolika i protestanata; primarni cilj PIRA-e su bile snage sigurnosti Vlade Ujedinjenoga Kraljevstva, dok je britanska vojska s tridesetak tisuća pripadnika za cilj imala poraziti PIRA-u.

Tablica 1: Broj poginulih i ranjenih u sjevernoirskom sukobu (1969. – 2001.)

Godina	Poginuli	Ranjeni*	Godina	Poginuli	Ranjeni*
1969.	16	765	1986.	61	1.450
1970.	26	811	1987.	98	1.130
1971.	171	2.592	1988.	104	1.047
1972.	479	4.876	1989.	75	959
1973.	253	2.651	1990.	81	906
1974.	294	2.398	1991.	96	962
1975.	260	2.474	1992.	89	1.066
1976.	295	2.729	1993.	88	824
1977.	111	1.387	1994.	64	825
1978.	81	985	1995.	9	937
1979.	121	875	1996.	18	1.419
1980.	80	801	1997.	21	1.237
1981.	113	1.350	1998.	55	1.265
1982.	110	525	1999.	8	1.683
1983.	85	510	2000.	19	878
1984.	69	866	2001.	16	2.654
1985.	57	916	Ukupno	3.523	46.753

* Podatci za ranjene za razdoblje od 1998. do 2001. godine u izvornom materijalu prikazani su za fiskalnu (1. travnja prethodne do 31. ožujka sljedeće godine), a ne za kalendarsku godinu.

Izvor: Conflict Archive on the Internet (CAIN), <http://cain.ulst.ac.uk/security>; Sutton, M., 2002.

Bez obzira na moguća različita (politološka ili pravna) shvaćanja sjevernoirskog sukoba kao rata, praktična razina promatranja uvjerljivo dokazuje da je sjevernoirski sukob rat. Štoviše, za sjevernoirsko stanovništvo to je jedan bezobzirni, surovi rat. To najuvjerljivije dokazuju podatci (Tablica 1) o 3.600 poginulih i 47.000 ranjenih osoba. Ti zastrašujući podatci jasno pokazuju da su oružano i drugo nasilje, ubijanja, ranjavanja, eksplozije sastavni dio sjevernoirskog života posljednjih 35 godina.⁶

⁶ Prema službenim podacima sjevernoirske policije, (*Police Service of Northern Ireland*, prije: Kraljevsko ulstersko redarstvo/*Royal Ulster Constabulary*–RUC) od 1969. do rujna 2002. godine u Sjevernoj Irskoj je poginulo 3.353 osobe, dok ih je 46.753 ranjeno. U svojoj odličnoj studiji, nastaloj kao rezultat dvadesetogodišnjeg istraživanja problematike poginulih i ranjenih u sjevernoirskom sukobu, Malcolm Sutton navodi da je u sjevernoirskom sukobu poginulo 3.523 osobe. S druge strane, pojedini autori kojima je ova problematika u središtu istraživanja iznose podatke prema kojima je u sukobu poginula 3.601 osoba. Vidi: Conflict Archive on the Internet (CAIN), CAIN Web Service, *Background Information on Northern Ireland Society–Security*, *Police Statistics on Deaths as a Results of the Security Situation*, 1969. to 2001.–02., <http://cain.ulst.ac.uk/security>; Sutton, 2002; Fay/Morrissey/Smyth, 1998.; Fay/Morrissey/Smyth, 1999.

2.2. Aspekti sjevernoirskog sukoba

Složenost suvremenoga sjevernoirskog problema, kao unutarnjeg problema, očituje se u nekoliko elementa. Ponajprije, to je pitanje konačnoga političkog okvira Sjeverne Irske. U Sjevernoj Irskoj postoje dvije zajednice od kojih jedna svoju privrženost iskazuje britanskoj kruni, dok se druga tomu opire i želi vlastitu irsku državu. Prva zajednica pretežno pripada protestantskoj vjeri, dok drugu čine katolici. Protestantska većina želi očuvati postojeći ustavno-pravni status Sjeverne Irske koja je sastavni dio Ujedinjenoga Kraljevstva (unionisti) kojem protestanti izražavaju svoju privrženost (lojalisti). S druge strane, katolička se manjina zalaže za stvaranje irske nacionalne države (nacionalisti), odnosno “Irske Republike” (republikanci) na području cijeloga irskog otoka. Također, dio sjevernoirske populacije zastupa teze o potrebi stvaranja neovisne sjevernoirske države. Osim na političkom planu, složenost problema očituje se i na brojnim drugim područjima: dugogodišnja diskriminacija katolika u pogledu socijalnih i ekonomskih pitanja, napose stanovanja i zapošljavanja, različitosti po pitanju identiteta, vjerske različitosti, različiti pogledi u vezi sa sigurnosnim pitanjima, kulturne razlike. Svaki od ovih elemenata utječe na onaj drugi. Iako je pitanje ustavnopravnog okvira možda najvažnije, sjevernoirski problem nije moguće u potpunosti sagledati bez shvaćanja svakoga od naznačenih elemenata. Nijedan od njih pojedinačno ne može objasniti sjevernoirski sukob. Tek promatranje njih u cjelini upućuje na narav tog sukoba. Bilo koji pristup koji želi riješiti situaciju, mora uzeti u obzir sve elemente. Rješavanje svakoga od ovih pitanja bitno određuje rješenje ukupnoga irskog problema.

Suvremeni sukob u Sjevernoj Irskoj možemo promatrati s različitih motrišta. Taj se sukob može promatrati s motrišta bilo kojega od naznačenih elemenata ili s motrišta različito strukturiranih grupacija tih elemenata. Za Johna Huntera je pitanje promatranja različitih konfliktnih elemenata pitanje teorija. On razlikuje četiri vrste teorija sjevernoirskog sukoba koje, svaka u svom dijelu, objašnjavaju taj sukob: političke teorije, religijske teorije, ekonomske teorije i psihologijske teorije (Hunter, 1982.: 9-59). Očito slijedeći Hunterovu kategorizaciju, profesor John White u svojoj knjizi *Interpreting Northern Ireland*, koja je zasigurno jedno od najpotpunijih djela što se bave problematikom naravi sjevernoirskog sukoba, razlikuje četiri motrišta sukoba: vjerski, gospodarski, politički i psihologijski (White, 1991.: 26-111).

2.2.1. Vjerski aspekt

Teoretičari i istraživači sjevernoirskog sukoba imaju podijeljena mišljenja o tome je li sukob u Sjevernoj Irskoj stvarno vjerski ili je vjera samo paravan za sukob između protestantske i katoličke zajednice u pogledu niza drugih pitanja, ponajprije političkih i ekonomskih. Osim toga, postoje i autori koji zastupaju mišljenja koja se mogu pozicionirati između tih dviju krajnosti. Antropolog Richard Jenkins smatra da sjevernoirski sukob ima vjersku dimenziju, iako se on ne događa zbog vjerskih razloga.⁷

⁷ Jenkins/Donnan/McFarlane, 1986.: 18; Jenkins, 2001.: 185-212. Treba istaknuti da pojmovi “katolik” i “protestant” u Sjevernoj Irskoj nemaju, kako je to uobičajeno, isključivo religijsko značenje. U Sjevernoj Irskoj oni uključuju kombinaciju povijesnih, nacionalnih, socijalnih, političkih i ekonomskih aspiracija i privrženosti. Usto, podijeljenoj protestantskoj zajednici taj pojam služi i kao okvir za dokazivanje britanskog identiteta.

U središtu istraživanja vjerskog aspekta sukoba jest utjecaj vjera, ponajprije katoličke i protestantske, na stanovništvo Sjeverne Irske, a time i na uzroke, narav i intenzitet sukoba. Rezultati suvremenih istraživanja (i empirijskih)⁸ upućuju na neprijeporan značaj katoličke i protestantske vjere u sjevernoirskom sukobu. Vjera se u Sjevernoj Irskoj nalazi u samoj srži sukoba, ponajprije zbog postojanja proturječnih vrijednosti i interesa unutar katoličke i protestantske zajednice. Te se različitosti i utjecaj vjere osjećaju u gotovo svim sferama društvenog života.⁹ Različite vrijednosti i interesi za posljedice imaju nerazumijevanje između katoličke i protestantske zajednice, a zbog postojanja niza predrasuda i njihova međusobna sumnjičenja. Konačni rezultat segregacije po vjerskoj osnovi jest postojanje znatnoga socijalnog rascjepa između dviju vjerskih zajednica.¹⁰ Vrlo je uvjerljiv primjer pitanje endogamije. I katolici i protestanti brakove sklapaju isključivo (1983. bilo je 95,5% takvih brakova, 96,4% 1989. te 97,7% tijekom devedesetih) s članovima vlastite vjerske zajednice.¹¹ Osobito je važno pitanje segregacije u pogledu obrazovanja. U Sjevernoj Irskoj protestanti idu u protestantske, katolici u katoličke škole.¹² Segregacija ne postoji samo na sveučilišnoj razini i u specijalnim školama. To znači da postoje različiti obrazovni programi, učenicima se prenose različite vrijednosti, kako vjerske, tako i političke. Upravo ovaj element podijeljenoga obrazovnoga sustava uz endogamiju najviše pridonosi podjeli sjevernoirskog društva. Ništa manje važna pitanja nisu ni problemi segregacije u pogledu stanovanja i zapošljavanja. Sredinom osamdesetih otprilike 40% protestantskoga i katoličkoga stanovništva u Sjevernoj Irskoj živjelo je u homogenim stambenim četvrtima, sredinom devedesetih pri-

⁸ U Sjevernoj se Irskoj od kraja osamdesetih sustavno istražuju (prije su to bili pothvati pojedinih istraživača) stavovi o nizu pitanja, između ostaloga, i o pitanju religije (Stringer/Robinson, 1991.; Stringer/Robinson, 1992.; Stringer/Robinson, 1993.; Breen/Devine/Robinson, 1995.; Breen/Devine/Dowds, 1996.; Dowds/Devine/Breen, 1997.; Robinson/Heenan/Gray/Thompson, 1998.; Gray/Lloyd/Devine/Robinson/Heenan, 2002. Najnovija istraživanja za razdoblje od 1998. do 2002. godine pod skupnim nazivom *Northern Ireland Life and Times Survey* dostupna su na <http://www.ark.ac.uk/nilt/>.

⁹ Empirijska istraživanja izvršena krajem osamdesetih pokazala su vrlo visoku stopu religioznosti u Sjevernoj Irskoj: 90% katolika odlazi u crkvu najmanje jednom tjedno, a 70% protestanata najmanje jednom mjesečno. Rezultati iz 2001. pokazuju da 77% katolika odlazi u crkvu najmanje jedanput mjesečno (66% jednom tjedno), dok u istom razdoblju u crkvu odlazi 55% protestanata. Prikazano prema: White, 1991.: 26; *Northern Ireland Social and Political Archive* (ARK), *Northern Ireland Life and Times*, <http://www.ark.ac.uk/nilt/>

¹⁰ Istraživanja društvenih stavova iz 2001. godine pokazuju da 85% sjevernoirskog stanovništva (81% katolika i 89% protestanata) misli da će vjera uvijek biti onaj utjecajni čimbenik koji će uvjetovati različite osjećaje i stavove ljudi jednih prema drugima u Sjevernoj Irskoj.

¹¹ Compton, 1997.

¹² U Sjevernoj Irskoj je 1998. samo otprilike 2% učenika pohađalo integrirane škole, a 2002. približno 4%. Od otprilike 1.400 škola, koliko ih postoji u Sjevernoj Irskoj, do 1989. godine samo su njih dvije imale integrirane obrazovne programe i pohađala su ih katolička i protestantska djeca. Početkom 2002. bilo je 46 integriranih škola. To znači da Vladina nastojanja uokvirena u Uredbi o obrazovnoj reformi (*Education Reform Order*) iz 1989., usmjerenoj na uspostavu integriranoga obrazovnog sustava i obrazovnih programa za međusobna razumijevanja katolika i protestanata (*Education for Mutual Understanding*) nisu dala znatnije rezultate u pogledu uklanjanja segregacije u obrazovnom području. Detaljnije vidi u: Robinson/Heenan/Gray/Thompson, 1998.; Gibson/Michael/Wilson, 1994.; Smith, 1999.; Conflict Archive on the Internet (CAIN), <http://cain.ulst.ac.uk/ni/educ.htm>; Fraser/Morgan, 1999.

bližno 50% stanovništva, dok najnoviji podatci (prema istraživanju Sveučilišta Ulster) govore da čak dvije trećine (66%) stanovništva živi u takvim sredinama. Gotovo 40% tvrtki zapošljava pripadnike iste zajednice (protestanti 57%, katolici 23%). Protestanti vlasnici tvrtki zapošljavaju protestante, a katolici katolike, dok 62% populacije uopće ne traži posao u sredini gdje u većini žive pripadnici druge vjere. Možda je još važnija komunikacijska segregacija. Znanstvenici s ulsterskoga sveučilišta u svojem istraživanju urađenom na temelju popisa stanovništva iz 2001. tvrde da čak 68% osoba u dobi do 25 godina nikada nije razgovaralo s pripadnicima druge vjere.¹³

Ovakve podjele sjevernoirskog društva u znatnoj mjeri (iako ne i potpuno) objašnjavaju sjevernoirski sukob jednako kao što i utječu na njegov intenzitet. No, ni vjera ni različite segregacije ne uzrokuju sukob. Različite segregacije, stereotipije i predrasude mogu samo pojačati sukob u situacijama u kojima on već postoji. Kad bi vjera bila temeljni razlog podjele sjevernoirskog društva, onda bi u Sjevernoj Irskoj trebale postojati samo dvije vjerske zajednice. No, njih je znatno više. Protestantska zajednica u Sjevernoj Irskoj znatno je podijeljena (prezbiterijanci, anglikanci, baptisti, kongregacionalisti, slobodni prezbiterijanci itd.). Razlike i sukobi među njima nisu zanemarivi.

2.2.2. Politički aspekt

U suvremenim istraživanjima (White, 1991.: 67-94) politički aspekt sjevernoirskog sukoba istražuje se kroz više kategorija od kojih su najvažnije dvije: a) pitanje identiteta katoličke i protestantske zajednice te b) njihove političke težnje.

Rezultati istraživanja (*Tablica 2*) upućuju na to da je pitanje identiteta kompleksnije za protestante nego za katolike. Većina katolika (80%) sebe smatra "Ircima", dok su protestanti podijeljeni između britanskoga, ulsterskoga i irskoga identiteta. Upravo ta unutarnja podjela pokazuje koliku važnosti za sjevernoirske unioniste ima vjera. Protestantska je vjera okvir koji osigurava njihov nacionalni identitet i povezuje ih sa stanovništvom velikoga britanskoga otoka.

Protestanti i katolici podijeljeni su po pitanju političkih želja. Rezultati istraživanja prikazani u *Tablici 3* pokazuju da protestanti žele očuvanje postojećeg statusa Sjeverne Irske koju nacionalisti smatraju "nezakonitim" političkim entitetom. S druge strane, protestanti su jednoglasno protiv stvaranja jedinstvene Irske Republike, što žele katolici. Pritom treba istaknuti da katoličko pučanstvo u tom pogledu nije jedinstveno. Istraživanja (White, 1991.: 80) provedena početkom osamdesetih pokazala su da je stvaranje jedinstvene irske države kao konačni cilj u budućnosti podupiralo četiri petine katoličkoga stanovništva. No, kao cilj koji bi trebalo ostvariti u kraćem razdoblju, od tada do danas taj nacionalistički ideal podupire znatno manji postotak (50-60%) katoličkoga stanovništva.

¹³ Podatci u ovom dijelu prikazani su i prema: Anderson/Shuttleworth, 1998.; Smith, 1987.: 58-64; Chambers, 1987.: 101-103; Toth, 2002.; Darby/Dunn, 1987.: 86-93

Tablica 2: Izjašnjavanje katolika i protestanata po pitanju identiteta u razdoblju od 1968. do 2001. godine (izraženo u postotcima)

Vrsta identiteta	Godina											
	1968.		1978.		1986.		1989.		1993.		2001.	
	P	K	P	K	P	K	P	K	P	K	P	K
Britanski	39	20	67	20	65	6	68	6	69	12	65	9
Irski	20	76	8	69	3	61	3	60	2	61	2	62
Ulsterski	32	5	20	6	14	1	10	2	15	1	9	1
Sjevernoirski	–	–	–	–	11	20	16	25	11	24	19	23
Ostalo	9	–	5	5	7	12	3	7	3	2	5	5
Ukupno	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

* zbog zaokruživanja zbroj pojedinih kolona nije 100.

P – protestanti; K – katolici

Izvori: Stringer/Robinson, 1991.; Breen/Devine/Robinson (ur.), 1995.

Tablica 3: Izjašnjavanja katolika i protestanata u pogledu konačnoga ustavnopravnog statusa Sjeverne Irske u razdoblju od 1989. do 2001. godine (izraženo u postotcima)

Ustavnopravni status Sjeverne Irske	Godina											
	1989.		1990.		1991.		1993.		1994.		2001.	
	P	K	P	K	P	K	P	K	P	K	P	K
Dio Ujedinjenoga Kraljevstva	93	32	93	33	92	35	90	36	90	24	79	15
Jedinstvena Irska	3	56	5	55	4	53	5	49	6	60	5	59
Druge opcije	2	4	1	5	1	2	4	5	3	7	7	9
Ne zna	2	7	1	6	1	7	1	10	1	8	10	17
Nisu odgovorili	–	1	–	1	1	2	–	1	–	1	–	–
Ukupno	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

* zbog zaokruživanja zbroj pojedinih kolona nije 100.

P – protestanti; K – katolici

Izvori: Breen/Devine/Dowds (ur.), 1996.

Najnovije razdoblje i događaji u njemu upućuju na daljnji pad potpore sjevernoirskih katolika stvaranju jedinstvene države kao kratkoročnom cilju. Procjenjuje se da je na referendumu održanom u svibnju 1998. godine približno 90% sjevernoirskih katolika podržalo Sporazum na Veliki petak¹⁴ koji predviđa zajedničko sudjelovanje katolika i protestanata u upravljanju Sjevernom Irskom, dopuštajući pritom da u doglednoj bu-

¹⁴ *Results of the Referenda in Northern Ireland and Republic of Ireland, Friday 22 May 1998*, prikazano na: Conflict Archive on the Internet (CAIN), CAIN Web Service, *Key Events: The Irish Peace Process*, <http://cain.ulst.ac.uk/issues/politics/election/ref1998.htm>

dućnosti mirnim i demokratskim putem dođe do stvaranja jedinstvene irske države. Veliku potporu katolika Sporazumu na Veliki petak, kao okviru koji nudi bitno drukčiji ustavnopolitički okvir za Sjevernu Irsku od tradicionalnih nacionalističkih težnji i shvaćanja, ne treba, međutim, tumačiti kao odustajanje od nacionalističkog ideala stvaranja jedinstvene države na cijelom irskom otoku. Za katolike je Sporazum prva faza na putu ostvarenja tog cilja. Očito je da su katoličke i protestantske političke težnje u pogledu ustavnopolitičkih okvira nepomirljivo suprotne. I jedni i drugi žele ostvariti pravo na samoodređenje i život u vlastitoj državi u skladu s vlastitim preferencijama. Za katolike je cjelokupni irski otok, kao povijesni i zemljopisni entitet, prostor na kojem žele ostvariti to svoje pravo. Kao zasebna zajednica, koncentrirana na jednom dijelu tog prostora, protestanti smatraju da jednako kao i katolici imaju pravo na samoodređenje. Nepomirljivost proizlazi iz činjenice što i jedni i drugi polažu ista prava na istom dijelu teritorija, pri čemu ne postoje nikakvi dogovoreni opći kriteriji kako ostvariti pravo na samoodređenje. Kao izravna posljedica različitih shvaćanja i političkih aspiracija, katolici i protestanti pripadaju, odnosno pružaju potporu, različitim političkim strankama. Umjereni katolici načelno podupiru Socijaldemokratsku i laburističku stranku (*Social Democratic and Labour Party* – SDLP), a oni radikalniji *Sinn Fein*. Protestanti su podijeljeni između nešto umjerenije Ulsterske unionističke stranke (*Ulster Unionist Party* – UUP), radikalnih: Demokratske unionističke stranke (*Democratic Unionist Party* – DUP), Ulsterske demokratske stranke (*Ulster Democratic Party* – UDP) te Progresivne unionističke stranke (*Progressive Unionist Party* – PUP). Umjereni slojevi unutar katolika i protestanata djelomičnu potporu pružaju i političkim strankama koje nisu čisto katoličke ili protestantske, odnosno koje čine predstavnici obiju zajednica (prije Sjevernoirska laburistička stranka, a danas Stranka saveza – *Alliance Party*). Umjerenost političkih aspiracija u ovom kontekstu treba uzeti s rezervom. Kad je posrijedi konačni ustavnopolitički okvir Sjeverne Irske, tj. njezina pozicija unutar Ujedinjenoga Kraljevstva ili njezino priključenje Republici Irskoj, a time i stvaranje jedinstvene irske države, što je središnje političko pitanje u odnosu između katolika i protestanata, umjerenih snaga gotovo da i nema.

2.2.3. Gospodarski aspekt

Iako možda nešto manje izražen nego religijski i politički, gospodarski čimbenik također igra veliku ulogu kad se promatraju razlike između katoličke i protestantske zajednice u Sjevernoj Irskoj.¹⁵ Dugogodišnja diskriminacija katoličke manjine osobito je ostavila traga na životnom standardu. Znatno niži životni standard katolika izazvao je njihovu ogorčenost na protestante. Upravo pitanje ukidanja diskriminacije i prava na ostvarenje jednakoga životnog standarda i jest bilo jedno od središnjih koje je izazvalo katolički revolt krajem šezdesetih godina 20. stoljeća. Zato su katolički prigovori potpuno utemeljeni. Pedesetogodišnja politika namjerne diskriminacije dovela je katolike

¹⁵ Detaljnije vidi u: Rowthorn, 1998.; Gallagher, 1991.; Gibson/Michael/Wilson, 1994.; Cormack/Gallagher/Osborne, 1993.; Melaugh, 1995.; Conflict Archive on the Internet (CAIN), CAIN Web Service, *Background Information on Northern Ireland Society – Employment*, <http://cain.ulst.ac.uk/ni/employ.htm>; Conflict Archive on the Internet (CAIN), CAIN Web Service, *Background Information on Northern Ireland Society – Economy, Finance, Industry and Trade*, <http://cain.ulst.ac.uk/ni/economy.htm>.

do siromaštva.¹⁶ Posljedica toga nije samo neravnoteža u socijalnoj stratifikaciji (protestanti zauzimaju hijerarhijski viša mjesta), nego i najizravniji, svakodnevni osjećaj katolika da su u neravnopravnom položaju, položaju koji im je onemogućivao i još uvijek onemogućuje život dostojan čovjeka.

Od trenutka izbijanja sukoba do početka devedesetih katolici su bili tri puta više nezaposleni od protestanata (taj je odnos 1991. bio 28,4% : 12,7%). Mjere britanske Vlade (intenzivnije se primjenjuju od 1989. godine) usmjerene na poboljšanje položaja katolika u pogledu ravnopravnosti zapošljavanja, osobito američke akcije pozitivne diskriminacije zapošljavanja katolika, donijele su određene rezultate. Za razliku od 1990. kad je udio katolika u radnoj snazi bio 34,9%, katolici su 1996. činili 38,1% radne snage u Sjevernoj Irskoj. No, unatoč znatnom pomaku, katolici su u gospodarskom smislu u Sjevernoj Irskoj i dalje građani drugoga reda. To znači da gospodarski aspekt sjevernoirskog sukoba još uvijek nije prevladan, a neizvjesno je kad će se to dogoditi. Najnovija istraživanja upućuju na postojanje dubokih uvjerenja sjevernoirskoga stanovništva da je politički/religijski čimbenik i dalje odlučujući kod upošljavanja.¹⁷

2.2.4. Psihologijski aspekt

Sjevernoirsko društvo duboko je podijeljeno. Katolici i protestanti su dvije, po mnogočemu različite, socijalne grupacije. Dodatno ih dijele različiti osjećaji u vezi sa sukobom i upravo je to u središtu istraživanja psihologijskog aspekta sukoba.¹⁸ Analiza ponašanja protestanata i katolika u suvremenim uvjetima, ali i prije, upućuje na zaključak da obje zajednice djeluju unutar iste paradigme: zahtjevi i nastojanja jedne i druge strane opravdani su, ali im se istodobno mogu naći i važni argumenti protiv; realizacija tih ciljeva nije moguća bez oduzimanja nečega drugoj strani; obje zajednice imaju duboko ukorijenjene, teško promjenljive i isključive osjećaje i stavove u pogledu sukoba; percepcija je najčešće važnija od istine, a djelovanje druge strane doživljava se kao opasnost; u djelovanju jedni druge ciklički kopiraju.¹⁹

Psihologijsko promatranje sjevernoirskog sukoba upućuje na zaključak da kod katoličke i protestantske zajednice osjećaji igraju veliku ulogu. Niz (socio)psiholoških elemenata povezanih s osjećajima – strahovi, frustracije, etnocentrizam, razmišljanja, stajališta, uvjerenja, povijesni mitovi, nepovjerenja, sumnjičenja, predrasude, stereotipi, nerazumijevanja – bitno utječu na narav sukoba. Osobito značenje svakog od ovih elemenata, ali i njihove ukupnosti, jest njihov intenzitet. Neuobičajeno jako izražavanje svakoga od ovih elemenata od strane katoličke i protestantske zajednice i te kako utječe

¹⁶ Dio krivice za lošiji vlastiti ekonomski status snose i katolici koji su odbijali/odbijaju zapošljavanje u institucijama vlasti Sjeverne Irske koju nisu priznavali kao političko-teritorijalni entitet.

¹⁷ Vidi primjerice: Breen /Devine/Robinson, 1995.; Robinson/Heenan/Gray/Thompson, 1998.

¹⁸ Postoji niz "teorija" koje nastoje objasniti sjevernoirski sukob s psihologijskog aspekta: frustracijsko-agresivna teorija, teorija modela dvostruke manjine, trostruke manjine i teorija socijalnog identiteta.

¹⁹ Analiza katoličko-protestantskog odnosa pokazuje da se njihovo ponašanje djelomično može objasniti primjenom elemenata iz koncepta tzv. sigurnosne dileme.

na intenzitet i opseg sukoba. Intenzitet njihova međusobnoga sukoba znatno je premašio razinu i opseg njihovih stvarnih interesa. Stupanj osjećaja glede sukoba znatno je veći od racionalnih potreba obrane i obrazloženja različitih interesa koji kod obje zajednice neprijeporno postoje. Posljedica takvog stupnja osjećaja jest to da se sjevernoirsko društvo nalazi u stanju stalne, manje ili više izražene, psihoze koja onemogućuje racionalno ponašanje. Brutalno, zvjersko ubijanje nevinih civila i pripadnika protivničkih paravojnih grupacija koja su izvršile i republikanske i lojalističke terorističke organizacije uvjerljivo dokazuju dosege takvih iracionalnih stanja.²⁰ Analiza ukupnih sjevernoirskih događaja u suvremenom razdoblju upućuje na to da iracionalno stanje pogoduje donošenju iracionalnih odluka koje potiču jačanje ekstremizma na objema stranama i porast nasilja.

Dosadašnja nemogućnost rješenja sjevernoirskog sukoba političkim putem i propadanje niza mirovnih pokušaja jasno pokazuje koliko je značenje psiholoških efekata unutar katoličke i protestantske zajednice. Suvremeni sjevernoirski sukob, uz ostalo, u znatnoj je mjeri i sukob između dviju, međusobno nepovjerljivih i netolerantnih zajednica, različitih po svojoj tradiciji, identitetu, socijalnoj i vjerskoj pripadnosti, sadašnjim i budućim političkim težnjama. Višestruke međusobne razlike u bitnome karakteriziraju suvremeni sukob. Dosadašnji razvoj irskog sukoba dokazuje da svako političko rješenje mora uzeti u obzir tu činjenicu, budući da međusobne razlike katolika i protestanata neće biti tek tako prevladane. Preduvjet bilo kakvog rješenja sukoba trebalo bi biti pomirenje katoličke i protestantske zajednice u Sjevernoj Irskoj. Dakako, ostaje pitanje je li to uopće moguće.

3. Interpretacije sukoba

Irski problem dodatno usložnjava i pitanje njegove interpretacije. Gotovo svaki autor, ovisno o kutu promatranja i svrsi istraživanja, drukčije interpretira sukob u Sjevernoj Irskoj.²¹ Svaka od klasifikacija korisna je za shvaćanje sjevernoirskog sukoba. No, niti jedna od njih ne objašnjava ga potpuno. Analizom se uočava da postoje tri temeljne interpretacije sukoba. To su: tradicionalna nacionalistička interpretacija; tradicionalna unionistička interpretacija te interpretiranje sjevernoirskog sukoba kao sukoba između dviju zajednica, odnosno unutarnjega sukoba.

a) Tradicionalni nacionalistički pogled na Sjevernu Irsku polazi od postavke da je sjevernoirsko pučanstvo sastavljeno od jedne nacije te da odgovornost za podjelu Irske na dva dijela snosi Britanija. Prema njima, korijeni sukoba su u odnosu između Irske i Britanije čija kasnija nazočnost u Sjevernoj Irskoj i dovodi do nasilja. Ponajprije, točno je da engleska/britanska politika snosi povijesnu odgovornost za stvaranje i političko oblikovanje irskog problema kakav je on danas. U ime ostvarenja vlastite nacionalne sigurnosti Englezi su okupirali irsku državu te intervencijom u njezinu bit i narav stvorili preduvjete za kasniji nastavak sukoba. Engleska politika “zavadi pa vladaj” nanijela je brojne nepravde irskom narodu. Također je točno da je podjela irskog otoka, opet is-

²⁰ Iscrpan prikaz takvih slučajeva vidi u: Cusack/McDonald, 2000.

²¹ Vidi npr: Lijphart, 1975.: 83-106; Darby, 1976.: 162-197; O’Leary, 1985.: 35-41; White, 1991.

ključivo u ime britanskih interesa, bila pretpostavljena protestantskim težnjama. Nacionalisti su u pravu i kad tvrde da je nazočnost britanskih snaga sigurnosti u Sjevernoj Irskoj dodatno problem učinila složenim i promijenila njegovu narav. No, ostaje pitanje bi li nasilje u Sjevernoj Irskoj bilo još i gore da se tamo ne nalaze britanske vojne snage? Nacionalistički pristup ispravno definira sjevernoirski problem u pogledu njegovih uzroka i, djelomično, suvremenih obilježja. No, njegov je nedostatak što su nacionalisti zanemarivali (sve do početka osamdesetih) protestantsku komponentu. Sjeverna Irska se ne sastoji od jedne, nego od dviju, po mnogočemu, različitih zajednica. Unionisti su bitan akter suvremenoga sukoba.

b) Tradicionalna unionistička interpretacija sukoba bitno je drukčija od nacionalističkog shvaćanja. Prema unionističkom shvaćanju, u Sjevernoj Irskoj žive dvije različite grupacije ljudi: unionisti i nacionalisti, odnosno protestanti i katolici. Unionisti misle da je u biti sukoba nacionalističko neprihvatanje ove činjenice, kao i nepriznavanje njima od strane katolika prava na samoodređenje, što katolici istodobno žele za sebe. Unionisti ne samo da ne vide Britaniju kao krivca za podjelu Irske, nego smatraju da Britanija nije baš uvijek pouzdan saveznik koji donekle popušta nacionalistima. Unionisti se protive mogućnosti stvaranja jedinstvene irske države. Za njih je podjela otoka bila prirodna posljedica duboko ukorijenjenih razlika između njih i katolika, razlika koje su onemogućivale daljnji suživot u jedinstvenoj državi. Razlog za nasilje u suvremenim uvjetima vide u daljnjem posezanju Republike Irske za njihovim teritorijem na kojem oni, budući da su zasebna etnička i vjerska zajednica, imaju pravo na samoodređenje. Analizirajući unionistički pogled, treba se osvrnuti na nekoliko elemenata. Unionisti su u pravu kad tvrde da su oni zasebna etnička i vjerska zajednica; da katolici žele jedinstvenu državu koja bi uključivala i teritorij na kojem oni žive te da ih karakter Republike Irske (utemeljeno) odbija od ujedinjenja. Njihovu se stajalištu može prigovoriti da su zanemarili stvarne, povijesne uzroke sukoba te da su njihova vladavina većine i namjerna diskriminacija i obespravljivanje katoličke manjine i prešutna potpora Londona koju su pritom imali doveli do eskalacije sukoba u suvremenom razdoblju.

Postavlja se pitanje što tradicionalni nacionalistički i unionistički pristupi znače za ukupan irski problem i kakav je doprinos tih dvaju pristupa objašnjenju sjevernoirskog sukoba? Neprijeporno je da oba ova pristupa ne pridaju veću pozornost usmjerenu potpunijem objašnjenju sjevernoirskog problema. U suvremenim uvjetima tradicionalni nacionalistički i unionistički pristup ponajprije predstavljaju pokušaj racionalizacije njihovih zasebnih politika i opravdavanja vlastitih antagonizama prema drugoj strani.

c) Shvaćanja sjevernoirskoga sukoba kao sukoba između katoličke i protestantske zajednice novijeg su datuma. Začetnik ovakvog načina razmišljanja u sistemskom smislu je Brendan O'Leary, londonski politolog, koji je sredinom osamdesetih u svojoj studiji *Explaining Northern Ireland* naznačio unutarnja i vanjska objašnjenja sjevernoirskog problema. Prema tim shvaćanjima, sjevernoirski sukob je unutarnji sukob. U njegovoj su biti različiti odnosi protestantske i katoličke zajednice prema Republici Irskoj, odnosno Britaniji. No, to ne znači da se pritom potpuno zanemaruje utjecaj vanjskih snaga (britanskih i Republike Irske) na sukob u Sjevernoj Irskoj. O'Leary je neprijeporno u pravu ako se unutarnji karakter suvremenog sukoba shvaća kao njegovo dominantno obilježje. Sjeverna Irska predstavlja podijeljeno društvo u kojem su katoličke i protestantske razlike najviše izražene u političkom smislu, pa je i njihov najvažniji su-

kob politički. To podrazumijeva polaganje prava na isti dio teritorija (Sjeverna Irska), odnosno njegovo različito državno-političko uređenje.

Na kraju ovih razmatranja treba istaknuti da objašnjenja sjevernoirskog sukoba kao unutarnjega sukoba, za razliku od tradicionalnih nacionalističkih i unionističkih interpretacija, omogućuju potpunije razumijevanje suvremenoga sjevernoirskog sukoba, budući da nude veći broj prihvatljivih zajedničkih elemenata koji obrazlažu razloge suvremenoga sukoba. No, takva obrazloženja ne stvaraju osnovu za postizanje konsenzusa u pogodu rješenja sukoba. Stoga su i objašnjenja sjevernoirskog sukoba kao unutarnjega sukoba nedovoljna za njegovo potpuno shvaćanje. Objašnjenja sjevernoirskog sukoba kao unutarnjega sukoba u novije vrijeme imaju sve više pristaša i postupno, prema mišljenju pojedinih autora, postaju njegovom dominantnom paradigmom.²² Takva se tvrdnja čini prilično uvjerljivom. Objašnjenje je vrlo jednostavno: bez obzira na sve teorije i interpretacije sjevernoirskog sukoba, bez obzira na sve mogućnosti njegova rješavanja u budućnosti, činjenica što su katolici i protestanti dvije podijeljene zajednice i dalje će ostati, i nikakvo, moguće, brisanje administrativnih granica to neće ukloniti. Upravo je to čimbenik potencijalnog nastavka sukoba i u budućnosti. Stoga je mnogo važnije pronaći načine i modele za pomirenje, ili barem toleriranje, međusobnih razlika. Veliku ulogu u tome imaju službeni Dublin i London. To je tako jednostavno zbog toga što sjevernoirski sukob podrazumijeva ukupnost prošlih i sadašnjih događaja promatranih kroz odnos Dublin – London, Dublin – Belfast, London – Belfast te odnos katolika i protestanata u Sjevernoj Irskoj.

4. Modaliteti rješenja sjevernoirskog sukoba

Britanski pristup rješavanju suvremenoga sjevernoirskog sukoba²³ nemoguće je sagledati ako se ne razmotri opći okvir nastanka i ustavno-pravni status Sjeverne Irske. Temeljni ustavno-pravni okvir svih općestrategijskih djelovanja prema Sjevernoj Irskoj Ujedinjeno je Kraljevstvo postavilo Zakonom o upravljanju Irskom iz 1920. godine. Tim Zakonom, koji je izrazio britanska politička nastojanja, jasno je određeno da je Sjeverna Irska neodvojivi dio Ujedinjenoga Kraljevstva te da promjena tog statusa nije moguća bez njezina pristanka. Takav je nepromijenjen stav britanska Vlada zadržala sve do potpisivanja Anglo-irskoga sporazuma 1985. godine. Tim je međunarodnim sporazumom po prvi puta Republici Irskoj priznat legitimitet te formaliziran pravni temelj glede utjecaja na rješavanje problema u Sjevernoj Irskoj, što je unijelo bitno drukčiju dimenziju u sjevernoirske procese. Posljedica institucionalizacija uloge Republike Irske u rješavanju problema Sjeverne Irske je i redefiniranje povezanosti službenog Londona s tim dijelom teritorija Ujedinjenoga Kraljevstva. U tim okvirima povezanost Londona i Belfasta postala je uvjetnom.

²² U argumentaciji ovog mišljenja John White navodi da danas otprilike 60% analitičara i istraživača sjevernoirski sukob vidi kao unutarnji (White, 1991.: 202-203).

²³ Analizu britanske politike prema Sjevernoj Irskoj u suvremenom razdoblju vidi, primjerice, u: Cunningham, 1991.

Analiza ukupnih britanskih djelovanja prema suvremenom sjevernoirskom sukobu pokazuje da politika Londona u svim svojim fazama nije bila najjasnija, odnosno da je sadržavala niz proturječnosti. Takva konstatacija nameće pitanje: što je bio i što jest stvarni cilj britanske države u odnosu na Sjevernu Irsku? Više je razloga koji su uvjetovali određene proturječnosti politike službenog Londona prema sjevernoirskom sukobu. Najprije, uzrok nejasnoj politici nalazi se u povijesnom naslijeđu i neočekivanoj eskalaciji nasilja i ponovnoj erupciji irskoga problema koji je britanska Vlada činom podjele irskog otoka smatrala riješenim. Povijesno iskustvo Britanaca u Irskoj odigralo je veliku ulogu u određivanju nastupa službenoga Londona prema suvremenom sjevernoirskom sukobu. S druge strane, pedesetogodišnje neposvećivanje dovoljne pozornosti unutar-njim sjevernoirskim pitanjima dovelo je do toga da je izbijanje suvremenog sukoba iznenadilo britansku Vladu, što znači da je britanska Vlada suvremeni sukob dočekala nespremna. Drugo, uzroci za nepostojanje jasne politike Ujedinjenoga Kraljevstva prema Sjevernoj Irskoj proizlaze i iz samog definiranja ustavnopravne pozicije Sjeverne Irske. Određenje ustavnopravnog okvira Sjeverne Irske u svim dokumentima, od Zakona o upravljanju Irskom do najnovijega Sporazuma na Veliki petak, jamči njezinu poziciju kao sastavnog dijela Ujedinjenoga Kraljevstva. No, odredbe koje dopuštaju mogućnost njezina ujedinjenja s Republikom Irskom istodobno potvrđuju i to da je takvo određenje uvjetno. Britanska Vlada, uz tvrdnju da je Sjeverna Irska neodvojivi dio Ujedinjenoga Kraljevstva, istodobno dopušta mogućnost da se Sjeverna Irska pod posebnim uvjetima može i odcijepiti od matične države. Time je sama britanska Vlada u određenoj mjeri dovela u pitanje legitimitet vlastitog upravljanja Sjevernom Irskom. Treće, kondicionalna narav londonskih namjera prema Sjevernoj Irskoj od podjele otoka do danas uvjetovao je da Vladi u Londonu nijedan od aktera sukoba ne vjeruje, pri čemu svaki od njih stajališta Westminstera tumači na svoj, dijametralno suprotan način. To je i razlog što su mnogi potezi Londona samo pojačavali nasilje i unionista/lojalista i nacionalista/republikanaca. Lojalistički odgovor bio je temeljen na strahu da će biti izručeni Republici Irskoj, dok su republikanci uvjetno određenje pozicije službenog Londona koristili kao opravdanje za svoju nasilnu kampanju usmjerenu na postizanje konačnog cilja – stvaranje jedinstvene irske države. No, to ne znači da ne bi bilo nasilja lojalista i republikanaca, kao ni to da je pozicija Londona određena bezuvjetno. Četvrto, složena situacija u Sjevernoj Irskoj, podijeljenost sjevernoirskoga društva, položaj katolika u Sjevernoj Irskoj te interesi Republike Irske prema Sjevernoj Irskoj u relaciji s ustavnopravnim određenjem Sjeverne Irske, također, su važan uzrok nepostojanja jasno određene britanske politike prema Sjevernoj Irskoj. Konkretna britanska djelovanja temeljena na politici proizašloj iz ustavnopravnog određenja položaja Sjeverne Irske još su proturječnija nego opća politička orijentacija. Na političkoj razini promatrano, unatoč dopuštanju mogućnosti ujedinjenja s Republikom Irskom, britanska je Vlada nizom reformskih poteza nastojala pridobiti katolike za život u Sjevernoj Irskoj, a time i ostanak unutar Ujedinjenoga Kraljevstva. S druge strane, istodobno su korištene takve sigurnosne mjere da su katolike dodatno udaljile od takve mogućnosti.

Analizom britanske politike prema sjevernoirskom sukobu od njegove eskalacije 1969. godine uočava se da politika Vlade Ujedinjenoga Kraljevstva ima dva temeljna elementa: a) zaustaviti nered i stabilizirati sigurnosnu situaciju te b) pokušati reformirati sjevernoirske političke institucije kako bi one bile prihvatljive i katoličkoj zajednici. Politička sredstva, vojska te obavještajne i sigurnosne institucije bili su središnji instru-

menti čijim je posredovanjem Vlada Ujedinjenoga Kraljevstva nastojala ostvariti zacrtane ciljeve, pri čemu je u različitim razdobljima sukoba i uloga tih sredstava bila različita, odnosno u određenim je razdobljima neki od tih instrumenata imao središnju ulogu. U početku sukoba sjevernoirske snage sigurnosti nisu mogle stabilizirati situaciju zbog čega je Vlada u Londonu u Sjevernu Irsku u kolovozu 1969. godine uputila vojsku. Vojska je zajedno sa sjevernoirskim političkim institucijama bila instrument koji je trebao ostvariti na općoj razini definirani cilj. U početnoj fazi sukoba Vlada u Londonu nastojala je nizom brzih rješenja, kombinirajući sigurnosne i političke mjere postići rješenje. Uporaba vojske, koja je bez odgovarajuće konkretnije pripreme upućena u Sjevernu Irsku, pokazala se kao neadekvatan potez. Tretiranje Sjeverne Irske kao kolonije i uporaba kolonijalnih tehnika od strane vojske (policijski sat, pretresi, internacija, tj. zatočenje ljudi bez odluke suda, odnosno temeljem čina izvršne vlasti itd.) ne samo da nisu riješili sukob, nego su doveli do njegove eskalacije i promjene uloge vojske. Vojska je time postala i subjekt koji je uzrokovao redefiniranje izvornoga (sukob katolika i protestanata) sjevernoirskog sukoba. Od onoga tko stvara i održava mir između katolika i protestanata, vojska se pretvorila u središnji instrument za slamanje 'Privremene' Irske republikanske armije (PIRA) što je ostao temeljni britanski cilj do danas (Kennedy-Pipe, 1997.; Hamil, 1985.; Dewar, 1997.).

Ne samo što se uporaba britanske vojske kao dominantnog instrumenta za rješavanje sjevernoirskog sukoba u razdoblju od 1969. do sredine sedamdesetih pokazala kao neadekvatan potez za rješavanje sukoba, nego je istodobno uporaba vojske od strane jedne demokratske države radi suzbijanja političkog nasilja unutar vlastitih granica bila suprotna tradicionalnoj ulozi vojske. Upravo stoga, britanska Vlada je s ciljem rješavanja sukoba 1977. godine uvela strategiju "ulsterizacije". Svrha strategija "ulsterizacije" jest prebaciti odgovornost za ukupnu situaciju u Sjevernoj Irskoj sa središnjih državnih na lokalne sjevernoirske strukture. To je značilo prepuštanje središnje uloge britanske vojske sjevernoirskim snagama sigurnosti, ponajprije Policiji Sjeverne Irske (*Police Service of Northern Ireland*, prije Kraljevsko ulstersko redarstvo – *Royal Ulster Constabulary/RUC*). "Ulsterizacija" je podrazumijevala i pokušaj Vlade Ujedinjenoga Kraljevstva da depolitizira sjevernoirski sukob. Nova britanska politika je lojalističke i republikanske terorističke organizacije tretirala kao obične kriminalce, a ne kao pojedince i grupacije koji svoje aktivnosti provode iz političkih razloga. Uporaba instrumenata iz okvira strategije "ulsterizacije" koje se provodilo ponajprije u urbanim sredinama u kombinaciji s intenzivnim i opsežnim vojnim djelovanjima u pograničnim i ruralnim sredinama u razdoblju od 1977. do 1985. godine nije omogućila britanskoj vladi rješavanje sjevernoirskog sukoba. Bitan doprinos naporima za rješavanje sukoba nije dala ni uporaba kontroverznih "informatora" (Greer, 1995.) odnosno "svjedoka pokajnika" (*supergrass*) u sudskim procesima. "Informatori" su bili pripadnici terorističkih organizacija koji su pred sudom svjedočili o terorističkim aktivnostima i njihovim sudionicima u zamjenu za oslobađanje od kaznenog progona, slobodu, blažu kaznu ili, pak, novi identitet. Njihovo svjedočenje bilo je dovoljno za osudu drugih pripadnika terorističkih organizacija kojima su pripadali i "informatori". Koristeći se spoznajama dobivenim od "informatora", snage sigurnosti su u prvoj polovini osamdesetih uhitile otprilike tisuću osoba kojima se sudilo javno kako bi se dokazalo da su snage sigurnosti sposobne obračunati se s terorizmom. No, konačno se pokazalo da je primjena instituta "svjedoka pokajnika" primjerenija arsenalu tehnika za slamanje pobuna nego zakonitom kaznenom

procesu u suvremenim demokratskim državama. Brojne optužbe pokazale su se neutemeljenima, a često su bile bazirane i na lažnim i iznuđenim iskazima. Stoga je većina optuženih (otprilike 85%) od strane najviših sudskih instanci na kraju postupka bila oslobođena. Sjevernoirski sukob uporabom instituta “svjedoka-pokajnika” ne samo da nije bio riješen, nego je dobio i dodatnu dimenziju složenosti, budući da se pokazalo kako je sjevernoirsko pravosuđe postalo jedan od širokog niza vladinih mehanizama u borbi protiv terorizma. Sudovi u Sjevernoj Irskoj nisu postigli institucionalnu neovisnost od izvršne vlasti, ponajprije snaga sigurnosti. To je nanijelo znatnu štetu ugledu sudske vlasti i poljuljalo povjerenje u sjevernoirske sudove.

Shvaćajući da ni vojska niti policijsko-pravosudne institucije nisu uspjele riješiti sjevernoirski sukob, Vlada Ujedinjenoga Kraljevstva poslije 1985. godine sve se više koristila obavještajnim i sigurnosnim institucijama. Uporaba obavještajnih i sigurnosnih institucija i izvođenje tzv. tajnih operacija kojima je svrha bila slomiti PIRA-u predstavljali su još teže narušavanje demokratskih stečevina. Otkrivanjem tajnih operacija (*covert actions*), pri čemu se podrazumijevaju pokušaji određene države da utječe na događaje u drugim državama ili teritorijima bez otkrivanja svoje umiješanosti (Godson, 1981.: 1), država je diskreditirana. Demokratska načela narušena su činjenicom što se država zbog vlastite obrane služi identičnim metodama kao i pobunjenici (Wilkinson, 1973.: 37). Osobito su kontroverzne bile akcije iz okvira tajnog programa “pucaj da ubiješ” (*shoot to kill*), paravojne tajne akcije i tajne akcije u političkom području koje su uključivale likvidacije s političkom pozadinom. Zajedno s lojalističkim terorističkim organizacijama, obavještajne i sigurnosne institucije Ujedinjenoga Kraljevstva u razdoblju od početka osamdesetih do početka devedesetih izvršile su desetke protuzakonitih ubojstava ili pokušaja ubojstava pripadnika PIRA-e, njezinih pristaša, članova *Sinn Féina*, ali i nedužnoga katoličkog civilnog stanovništva.²⁴ Upravo je zajedničko djelovanje britanskih obavještajnih i sigurnosnih institucija i lojalističkih terorističkih organizacija u ostvarenju zajedničkog cilja (slamanje PIRA-e) onaj element koji više od bilo čega drugoga kompromitira britansku politiku prema sjevernoirskom sukobu. Takvo je djelovanje pokazalo da je Ujedinjeno Kraljevstvo, država s najduljom demokratskom tradicijom u Europi, s ciljem slamanja PIRA-e, zapravo provodila “teroriziranje terorizma”, odnosno državni teror.

Shvaćajući vremenom da PIRA-u neće moći poraziti²⁵ uporabom vojske, odnosno obavještajnih i sigurnosnih institucija, te da je terorizam problem s kojim će biti dulje razdoblje suočena, Vlada je promijenila strategijski pristup. Novi je pristup naglašivao rješavanje problema političkim sredstvima, a uključivao je tri elementa: rješanje oprav-

²⁴ Prema pojedinim autorima (Murray), snage sigurnosti su tijekom suvremenoga sjevernoirskog sukoba samo u okviru programa “pucaj da ubiješ” protuzakonito ubile približno 150 ljudi. Detaljnije o ovom pitanju vidi: Murray, 1998.; Ni Aolain, 2000.; Rolston, 2000.; Davies, 1999.; Urban, 1992.; Sluka, 2000.

²⁵ Do sredine osamdesetih PIRA je postala moćna teroristička organizacija, s motiviranim i osposobljenim članstvom te je uživala potporu znatnog broja katoličke populacije u Sjevernoj Irskoj, Republici Irskoj, ali i u inozemstvu, ponajprije u SAD-u. Praktična sposobnost PIRA-e ogleda se u njezinoj odgovornosti za polovinu žrtava u sjevernoirskom sukobu. Konkretno, tijekom sjevernoirskog sukoba republikanske terorističke organizacije na čelu s PIRA-om ubile su 2.054 osobe, od čega je 1.078 pripadnika britanskih snaga sigurnosti, 735 civila, 10 pripadnika snaga sigurnosti Republike Irske, 45 pripadnika lojalističkih terorističkih organizacija te 186 svojih pripadnika.

danih zahtjeva koji su doveli do nezadovoljstva katoličke zajednice u pokušaju da se tako oslabi njezina potpora republikancima; uključivanje “terorista” u političke pregovore; intenzivnu primjenu sigurnosnih mehanizama kako bi se razina nasilja ograničila na podnošljivu razinu.

Ideje o rješavanju sjevernoirskog sukoba političkim sredstvima unutar britanske administracije pojavile se već početkom sedamdesetih godina 20. stoljeća. Britanska nastojanja da sukobe riješe političkim putem bila su određena trima bitnim elementima. Naime, poslije promjene izvornih parametara (sukob katolika i protestanata) sjevernoirskog sukoba sredinom 1970. godine, britanski je cilj bio istodobno poraziti PIRA-u i reformirati sjevernoirske institucije kako bi se poboljšao položaj katolika te ih se uključilo u odlučivanje o sjevernoirskim procesima. No, to nije bilo nimalo jednostavno budući da je ostvarenje prvoga zadatka isključivalo drugi. Pritom je bilo i nužno ublažiti unionističke strahove zbog osjećaja napuštenosti.

Ako se, pak, analiziraju pokušaji Vlade Ujedinjenoga Kraljevstva da se sjevernoirski problem riješi političkim sredstvima, može se uočiti jedna važna dimenzija. Naime, karakteristično je da je svaka politička inicijativa za rješavanje sukoba dolazila poslije eskalacije nasilja: poslije 1972. godine, početkom osamdesetih te ranih devedesetih. Porast nasilja imao je dvostruki učinak. S jedne strane, on je zahtijevao traženje alternativnoga političkog rješenja problema, dok je s druge strane nasilje predstavljalo i ograničavajući čimbenik za postizanje političkog dogovora. U tim su okvirima politička djelovanja uključivala političke pregovore i na unutarnjopolitičkoj razini (akteri sukoba u Sjevernoj Irskoj) i na vanjskopolitičkoj razini (Republika Irska) te su rezultirala nizom potpisanih sporazuma.

Od početka suvremenoga sjevernoirskog sukoba 1969. do 1998. godine Vlada Ujedinjenoga Kraljevstva u nekoliko je navrata sukob nastojala riješiti političkim sredstvima. Četiri sporazuma²⁶ su osobito važna: Sporazum iz Sunningdalea (*Sunningdale Agreement*) iz prosinca 1973. godine, Anglo-irski sporazum (*Anglo-Irish Agreement*) potpisan u dvorcu Hillsborough u Sjevernoj Irskoj, 15. studenoga 1985., Deklaracija iz *Downing Streeta*, odnosno Zajednička deklaracija (*Joint Declaration*) iz prosinca 1993. te Sporazum sklopljen na Veliki petak 10. travnja 1998. godine (*Good Friday Agreement*).²⁷ Analiza pokazuje da svi postignuti sporazumi imaju nekoliko zajedničkih zna-

²⁶ Treba istaknuti da je, uz četiri važna politička sporazuma naznačena u ovom radu, Vlada Ujedinjenoga Kraljevstva još u četirima navratima političkim sredstvima pokušala riješiti sjevernoirski sukob: posredovanjem sjevernoirske skupštine 1973., ustavne konvencije 1975., ponovno skupštine koja je djelovala od 1982. do 1986. te Foruma 1996. godine. Svaku od ovih političkih inicijativa vodila je britanska Vlada i svaka je uključivala podjelu ovlasti između katolika i protestanata u upravljanju Sjevernom Irskom. No, ni jedna od inicijativa u konačnici nije omogućila postizanje političkog rješenja sjevernoirskog sukoba. Detaljnije vidi u: Elliott/Flackes, 1999.; Arthur, 2000.; Darby, 2003., prikazano na: Conflict Archive on the Internet (CAIN), CAIN Web Service, <http://cain.ulst.ac.uk/>.

²⁷ Vidi: *The Sunningdale Agreement*, December 1973., prikazano na: Conflict Archive on the Internet (CAIN), <http://cain.ulst.ac.uk/events/sunningdale/agreement.htm>; *Agreement between the Government of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and the Government of the Republic of Ireland* (The Anglo-Irish Agreement), Conflict Archive on the Internet (CAIN), <http://cain.ulst.ac.uk/hmsa/aia.htm>; *Joint Declaration on Peace: The Downing Street Declaration*, Conflict Archive on the Internet (CAIN), <http://cain.ulst.ac.uk/hmsa/aia.htm>.

čajki: najprije, sporazumi su postignuti jer je svaka od strana u sukobu pristala na kompromis, odnosno odustala je od dijela svojih maksimalističkih ciljeva; potom, svaki je od sporazuma predviđao tzv. konsocijativni model upravljanja Sjevernom Irskom, što podrazumijeva zajedničko sudjelovanje i katolika i protestanata u upravljanju Sjevernom Irskom; usto je svaki od sporazuma potvrdio ustavnopravni status Sjeverne Irske kao sastavnog dijela Ujedinjenoga Kraljevstva, pri čemu je ostavljena mogućnost da se taj status promijeni demokratskim putem u skladu s odlukom većine stanovništva; na kraju, sporazumi imaju “irsku dimenziju”, odnosno podrazumijevaju određeni oblik institucionalne povezanosti Republike Irske i Sjeverne Irske, odnosno predviđaju mogućnost sudjelovanja Republike Irske u upravljanju sjevernoirskim poslovima.²⁸ Iako su svi postignuti sporazumi po svojem temeljnom sadržaju gotovo identični, Sporazum potpisan na Veliki petak 1998. ipak je različit u odnosu na prethodne. Njegove različitosti su i razlozi koji pokazuju zašto su prethodni sporazumi propali, odnosno zašto postoje nade da bi Sporazum na Veliki petak mogao biti putokaz za mirno rješenje sjevernoirskog sukoba. Prvo, poslije tri desetljeća ubijanja u Sjevernoj Irskoj svim je akterima sjevernoirskog sukoba dosta nasilja. Drugo, za razliku od Sporazuma na Veliki petak, prethodne sporazume nije pratio prekid vatre lojalističkih i republikanskih terorističkih organizacija. Treće, pozitivni trendovi globalizacije, europski kontekst i trendovi integracije i pravila ponašanja i gledišta Europske unije, čije su članice od 1973. godine i Republika Irska i Ujedinjeno Kraljevstvo, zasigurno su utjecali na stajališta aktera sjevernoirskog sukoba. Četvrto, Sporazum na Veliki petak potpisan je i zbog međunarodnog utjecaja. Bez snažnog pritiska Sjedinjenih Američkih Država sporazum gotovo da ne bi ni bio postignut. Takvo američko zanimanje za sjevernoirski sukob prije nije bilo izraženo.

5. Zaključak

Irška republikanska armija je 31. kolovoza 1994. proglasila “potpuni” prekid vatre. Mjesec i pol dana kasnije, točnije 13. listopada, to isto učinile su i lojalističke terorističke organizacije: Ulsterske dobrovoljačke snage (*Ulster Volunteer Force* – UVF) i Ulsterski obrambeni savez (*Ulster Defence Association* – UDA). Tim je aktima u Sjevernoj Irskoj poslije 25 godina nasilja nastupio relativni mir. Proglašenje prekida vatre predstavljalo je preduvjet za uključenje republikanske i lojalističke paravojske, odnosno njihovih političkih krila, u mirovni proces koji je započeo početkom devedesetih godina. Uključenje središnjih aktera u mirovni proces urodilo je plodom. Nakon mukotrpnih, gotovo, četverogodišnjih pregovora, 10. travnja 1998. potpisan je Sporazum na Veliki petak (*Good Friday Agreement*). Ovaj je Sporazum unio novu dimenziju u sjevernoirski sukob. Postoje nade da bi ovaj put, unatoč svim problemima, mogao prevladati mir. Najveću nadu pruža činjenica da je svima dosta nasilja. Krajnji ciljevi republika-

ulst.ac.uk/events/peace/docs/dsd151293.htm; *The Agreement: Agreement Reached in the Multiparty Negotiations*, Conflict Archive on the Internet (CAIN), <http://cain.ulst.ac.uk/events/peace/docs/agreement.htm>

²⁸ Veliko značenje u tom kontekstu ima Anglo-irski sporazum iz studenoga 1985. godine budući da je posrijedi međunarodni sporazum između Ujedinjenoga Kraljevstva i Republike Irske. Time je institucionalna povezanost Republike Irske i Sjeverne Irske i međunarodnopravno formalizirana.

naca/nacionalista i unionista/lojalista i dalje su suprotni i nepomirljivi. Sporazum nije utjecao na njihova gledišta nego na sredstva kojima bi se ciljevi trebali ostvariti. Sporazum ne daje gotova rješenja za sjevernoirski sukob. On je okvir za proces koji bi trebao dovesti do trajnoga mira. Za razliku od niza prekretnica u suvremenoj irskoj povijesti, koje su nalikovale labirintima iz kojih nema izlaza, Sporazum na Veliki petak nudi put koji Sjevernu Irsku može dovesti do dugotrajna mira. Najviše optimizma proizlazi iz činjenice što su svi sudionici sukoba shvatili da je jedina alternativa Sporazumu, odnosno mirnom rješenju sukoba, ponovno nasilje i krvoproliće. Činjenica, da su to i prije znali, otvara prostor za određenu rezervu.

Analiza sjevernoirskoga sukoba pokazuje da je on, promatrano s aspekta teorija sukoba, jedinstven. Ni jedna od teorija taj sukob ne objašnjava u cijelosti, nego sjevernoirski sukob uključuje pojedine elemente niza teorija sukoba. S druge strane, analiza modaliteta i instrumenata koje je Vlada Ujedinjenoga Kraljevstva koristila za njegovo rješavanje pokazuje da se sjevernoirski sukob može riješiti samo političkim sredstvima. Sporazum na Veliki petak upravo sadržava elemente koji su putokaz za rješavanje sjevernoirskog sukoba (ali i sličnih sukoba u svijetu): konsocijativni model upravljanja Sjevernom Irskom (podjela vlasti između katolika i protestanata), “federalnu” dimenziju (odnos unionista i službenoga Londona) te “konfederalnu” dimenziju (povezanost sjevernoirskih katolika i Republike Irske). Sporazum na Veliki petak predstavlja okvir u kojem se nitko ne bi trebao osjećati poraženim niti on daje povoda da se netko osjeća pojedinačnim pobjednikom. Sporazum jednostavno nudi okvire za ostvarenje velike pobjede svih. Ta se pobjeda zove mir, a mir i sigurnost preduvjet su za bilo kakav kvalitativni progres sjevernoirskog društva. Stoga je neprijeporno, ako se želi postići rješenje sukoba, da Sporazum na političkoj razini nema alternative za sjevernoirski problem. Pritom je važno da takav model življenja bude dugotrajan cilj sam po sebi, a ne sredstvo za ostvarenje maksimalističkih (dijametralno suprotnih) konačnih ciljeva svih aktera sukoba.

Literatura

- Agreement between the Government of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and the Government of the Republic of Ireland (The Anglo-Irish Agreement)
- Anderson, J./ Shuttleworth, I., 1998.: *Sectarian Demography, Territoriality and Policy in Northern Ireland*, *Political Geography*, (17) 2
- Archive on the Internet (CAIN), CAIN Web Service, *Key Issues of the Northern Ireland Conflict*, <http://cain.ulst.ac.uk/hms0/aia.htm>
- Andrassy, J., 1990.: *Međunarodno pravo*, Školska knjiga, Zagreb
- Armagh, J., 1995.: *Ireland and the Irish*, Penguin, London
- Arthur, P., 2000.: *Special Relationships: Britain, Ireland and the Northern Ireland Problem*, Blackstaff Press, Belfast
- Azar, E.E., 1991: *The Analysis and Management of Protracted Conflict*, u: Volkan, V./ Julius, A.D./ Montville, V.J. (ur.), *The Psychodynamics of International Relations, Volume II: Tools of Unofficial Diplomacy*, Lexington Books, Lexington

- Background Information on Northern Ireland Society – Security, Police Statistics on Deaths as a Results of the Security Situation, 1969 to 2001-02*, Conflict Archive on the Internet (CAIN), CAIN Web Service, <http://cain.ulst.ac.uk/security>
- Bell, J. B., 1990.: *IRA Tactics and Targets*, Poolbeg, Dublin
- Bell, J. B., 1993.: *The Irish Troubles: A Generation of Violence 1967-1992*, Gill and Macmillan, Dublin
- Boulton, D., 1973.: *The UVF 1966-1973: An Anatomy of Loyalist Rebellion*, Torc Books, Dublin
- Boyne, S., 1997.: INLA: the Deadly Hand of Irish Republicanism, *Jane's Intelligence Review*, February
- Boyne, S., 1998.: The Real IRA: After Omagh, What Now?, *Jane's Intelligence Review*, October
- Breen, R.; Devine, P./ Robinson, G. (ur.), 1995.: *Social Attitudes in Northern Ireland: The Fourth Report*, Appletree, Belfast
- Breen, D./ Devine, P./ Dowds, L. (ur.), 1996.: *Social Attitudes in Northern Ireland: The Fifth Report*, Appletree, Belfast
- Bruce, S., 1992.: *The Red Hand: Protestant Paramilitaries in Northern Ireland*, Oxford University Press, Oxford
- Burton, J., 1991.: Conflict Resolution as a Political System, u: Volkan, V./ Julius, A.D./ Montville, V.J. (ur.), *The Psychodynamics of International Relations, Volume II: Tools of Unofficial Diplomacy*, Lexington Books, Lexington
- Cairns, E. A., 1994.: *Welling up of Deep Unconscious Forces: Psychology and the Northern Ireland Conflict*, Centre for the Study of Conflict, University of Ulster, Coleraine
- Chambers, G., 1987.: Equality and Inequality in Northern Ireland, Pt. 2, The Workplace, *Policy Studies Institute Occasional Paper*, 39: 101-103
- Cochrane, F., 1997.: *Unionist Politics and the Politics of Unionism since the Anglo-Irish Agreement*, Cork University Press, Cork
- Compton, P., 1997.: *Catholic/Non-Catholic Demographic Differentials in Northern Ireland*, European Population Committee, Report of the 22nd meeting, June, Strasbourg: 25-27
- Conflict Archive on the Internet (CAIN), CAIN Web Service, *Background Information on Northern Ireland Society – Education, Education in Northern Ireland*, <http://cain.ulst.ac.uk/ni/educ.htm>
- Conor, W., 1994.: *Ethnonationalism: The Quest for Understanding*, Princeton University Press, Princeton
- Coogan, T. P., 1995.: *The IRA*, Harper Collins Publisher, London
- Cornack, R. J./ Gallagher, M.A./ Osborne, R.D., 1993.: *Fair Enough? Religion and the 1991 Population Census*, Fair Employment Agency, Belfast
- Cunningham, J. M., 1991.: *British Government Policy in Northern Ireland 1969-89: Its Nature and Execution*, Manchester University Press, Manchester
- Cusack, J., 2000.: Disidents republicans pool resources, *The Irish Times*, July 28
- Cusack, J./ McDonald, H., 2000.: *UVF*, Poolbeg, Dublin

- Darby, J., 1976.: *Conflict in Northern Ireland: The Development of a Polarised Community*, Gill and Macmillan, Dublin
- Darby, J., 1995.: *What's Wrong with Conflict*, Centre for the Study of Conflict, University of Ulster, Coleraine
- Darby, J., 2003.: *Northern Ireland: The Background to the Peace Process*, INCORE, Belfast, Conflict Archive on the Internet (CAIN), CAIN Web Service, <http://cain.ulst.ac.uk/>
- Darby, J./ Dunn, S., 1987.: Segregated Schools: The Research Evidence, u: Osborne, D.R./ Miller, L. R. (ur.), *Education and Policy in Northern Ireland*, Queen's University and the University of Ulster, Policy Research Institute, Belfast: 86-93
- Davies, N., 1999.: *Ten-Thirty-Three: The Inside Story of Britain's Secret Killing Machine in Northern Ireland*, Mainstream Publishing, Edinburgh/London
- Dewar, M., 1997.: *The British Army in Northern Ireland*, Arms and Armour, London
- Dougherty, E. J./ Pfaltzgraff, L.R., 1981.: *Contending Theories of International Relations*, Harper and Row Publishers, New York
- Dowds, L./ Devine, P./ Breen, R. (ur.), 1997.: *Social Attitudes in Northern Ireland: The Sixth Report*, Appletree, Belfast
- Elliott, S./ Flackes, D.W., 1999.: *Northern Ireland: A Political Directory, 1968-99*, Blackstaff Press, Belfast
- Farren, S./ Mulvihill, F. R., 2000.: *Paths to a Settlement in Northern Ireland*, Colin Smythe Limited, Buckinghamshire
- Fay, T. M./ Morrissey, M./ Smyth, M., 1998.: *Mapping Troubles-Related Deaths in Northern Ireland*, INCORE, Derry/Londonderry
- Fay, T.M./ Morrissey, M./ Smyth, M., 1999.: *Northern Ireland's Troubles: The Human Costs*, Pluto Press, London
- Foster, F.R., 1988.: *Modern Ireland 1600-1972*, Penguin, London
- Fox, G., Disidenti Irske republikanske armije udvostručili broj članova, *Jutarnji list*, 30. rujan 2000.
- Fraser, G./ Morgan, V., 1999.: *In the Frame – Integrated Education in Northern Ireland: the Implications and Expansion*, Centre for the Study of Conflict, University of Ulster, Coleraine
- Gallagher, M. A., 1991.: *Majority Minority Review 2: Employment, Unemployment and Religion in Northern Ireland*, University of Ulster, Coleraine
- Gibson, F./ Michael, G./ Wilson, D., 1994.: *Perspectives on Discrimination and Social Work in Northern Ireland*, Central Council for Education and Training in Social Work
- Godson, R., 1981.: *Intelligence Requirements for the 1980's: Covert Action*, National Strategy Information Centre, Washington
- Gray, M. A./ Lloyd, K./ Devine, P./ Robinson, G./ Heenan, D. (ur.), 2002.: *Social Attitudes in Northern Ireland: The Eighth Report*, Pluto Press, London
- Greer, S., 1995.: *Supergrasses: A Study in Anti-Terrorist Law Enforcement in Northern Ireland*, Clarendon Press, Oxford

- Hamil, D., 1985.: *Pig in the Middle: The Army in Northern Ireland 1969-1984*, Methuen, London
- Hillenbrand, B., The Tonic of Peace, *Time*, September 14, 1998
- Holland, J./ McDonald, H., 1994.: *INLA: Deadly Division*, Torc, Dublin
- Holroyd, F., 1989.: *War Without Honour*, Medium Publishers
- Horowitz, D., 1985.: *Ethnic Groups in Conflict*, University of California Press, Berkeley
- Hughes, M., 1994.: *Ireland Divided: The Roots of Modern Irish Problem*, University of Wales Press, Cardiff
- Hunter, J., 1982.: An Analysis of the Conflict in Northern Ireland, u: Rea, D. (ur.), *Political Cooperation in Divided Societies: A Series of Papers Relevant to the Conflict in Northern Ireland*, Gill and Macmillan, Dublin
- Ingraham, J., 1998.: *The Irish Peace Process*, Conflict Archive on the Internet (CAIN), CAIN Web Service, <http://cain.ulst.ac.uk/events/peace/talks.htm>
- Irish Republican Army, *1994-1999 Encyclopedia Britannica*, Microsoft Corporation
- Irish Republican Army, *Encarta, Encyclopedia 2000 (1993-1999)*, Microsoft Corporation
- Jackson, A., 2000.: *Ireland 1798-1998: Politics and War*, Blackwell Publishers, Oxford/Malden
- Jenkins, R., 2001.: *Etnicitet u novom ključu: argumenti i ispitivanja*, Beograd
- Jenkins, R./ Donnan, H./ McFarlane, G., 1986.: The Sectarian Divide in Northern Ireland Today, *Occasional Paper* no. 41, Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland, London
- Joint Declaration on Peace: The Downing Street Declaration*, Conflict Archive on the Internet (CAIN), CAIN Web Service, <http://cain.ulst.ac.uk/events/peace/docs/dsd151293.htm>
- Kennedy-Pipe, C., 1997.: *The Origins of the Present Troubles in Northern Ireland*, Longman, London
- Keogh, D./ Haltzel, H. M. (ur.), 1993.: *Northern Ireland and Politics of Reconciliation*, Cambridge University Press, Cambridge
- Lijphart, A., 1975.: The Northern Ireland Problem: Cases, Theories and Solutions, *British Journal of Political Science*, 5
- Long, E. D., 1990.: *The Anatomy of Terrorism*, The Free Press, New York
- Loughlin, J., 1998.: *The Ulster Question since 1945*, Macmillan Press, London
- Loyalist and Republican Paramilitary Groups, <http://cain.ulst.ac.uk/issues/violence/paramilitary.htm>
- McGarry, J./ O'Leary, B., 1983.: *The Politics of Ethnic Conflict Regulation: Case Studies of Protracted Ethnic Conflict*, Routledge, London
- Melaugh, M., 1995.: Majority-Minority Differentials: Unemployment, Housing and Health, u: Dunn, S. (ur.), *Facets of the Conflict in Northern Ireland*, Macmillan Press, Basingstoke
- Murray, R., 1998.: *State Violence: Northern Ireland 1969-1997*, Mercier Press, Cork
- Murray, D. (ur.), 2000.: *Protestant Perceptions of the Peace Process in Northern Ireland*, Centre for Peace and Development Studies University of Limerick, Limerick

- Moxon-Browne, E., 1983.: *Nation, Class and Creed in Northern Ireland*, Gower, Aldershot
- Northern Ireland Social and Political Archive (ARK), Northern Ireland Life and Times, <http://www.ark.ac.uk/nilt/>
- Ni Aolain, F., 2000.: *The Politics of Force: Conflict Management and State Violence in Northern Ireland*, Blackstaff Press, Belfast
- O'Brien, B., 1995.: *The Long War: The IRA and Sinn Fein from Armed Struggle to Peace Talks*, The O'Brien Press, Dublin
- O'Connell, L. R., 1989.: *Of Arms and Men: A History of War, Weapons and Aggression*, Oxford University Press, New York
- O'Leary, B., 1985.: Explaining Northern Ireland: A Brief Study Guide, *Politics*, (5) 1
- O'Malley, P., 1983.: *The Uncivil Wars: Ireland Today*, Blackstaff Press, Belfast
- Politička enciklopedija*, 1975.: Savremena administracija, Beograd
- Pravni leksikon*, 1964.: Savremena administracija, Beograd
- Rea, D. (ur.), 1982.: *Political Cooperation in Divided Societies: A Series of Papers Relevant to the Conflict in Northern Ireland*, Gill and Macmillan, Dublin
- Robinson, G./ Heenan, D./ Gray, M.A./ Thompson, K. (ur.), 1998.: *Social Attitudes in Northern Ireland: The Seventh Report*, Ashgate Publishing, Aldershot
- Rolston, B., 2000.: *Unfinished Business: State Killings and the Quest for Truth*, Beyond the Pale Publications, Belfast
- Rowthorn, B./ Wayne, N., 1998.: *Northern Ireland: Political Economy of Conflict*, Polity, Cambridge
- RUC Statistical Information*, 2000.: RUC Press Office, Belfast
- Schmid, A., 1984.: *Political Terrorism: A Research Guide*, TransAction Books, New York
- Sluka, A. J., 2000.: For God and Ulster: The Culture of Terror and Loyalist Death Squads in Northern Ireland, u: Sluka, A. J. (ur.), *Death Squad: The Anthropology of State Terror*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia
- Smith, J. D., 1987.: Equality and Inequality in Northern Ireland, Pt. 3, Perceptions and Views, *Policy Studies Institute Occasional Paper*, 39: 58-64
- Smith, A., 1999.: Education and the Peace Process in Northern Ireland, Paper presented to the Annual Conference of the American Education Research Association, Montreal, April
- Stringer, P./ Robinson, G. (ur.), 1991.: *Social Attitudes in Northern Ireland: The First Report*, Blackstaff Press, Belfast
- Stringer, P./ Robinson, G. (ur.), 1992.: *Social Attitudes in Northern Ireland: The Second Report*, Blackstaff Press, Belfast
- Stringer, P./ Robinson, G. (ur.), 1993.: *Social Attitudes in Northern Ireland: The Third Report*, Blackstaff Press, Belfast
- Sutton, M., 2002.: *Bear in Minds These Dead ... An Index of Deaths from the Conflict in Ireland 1969-1993*, Beyond the Pale Publications, Belfast
- Taylor, P., 1997.: *Provos: The IRA and Sinn Fein*, Bloomsbury, London

- Taylor, P., 2000.: *Loyalist*, Bloomsbury, London
- The Philosophy of War, What is War, *The Internet Encyclopedia of Philosophy*, <http://www.utm.edn/research/iep/w/war.htm>
- The Sunningdale Agreement, December 1973, Conflict Archive on the Internet (CAIN), CAIN Web Service, *Key Events of the Northern Ireland Conflict*, <http://cain.ulst.ac.uk/events/sunningdale/agreement.htm>
- The Agreement: Agreement Reached in the Multiparty Negotiations, Conflict Archive on the Internet (CAIN), CAIN Web Service, *Key Events: The Irish Peace Process*, <http://cain.ulst.ac.uk/events/peace/docs/agreement.htm>
- Toth, Ž., 2002.: Dvije žene zapalile Sjevernu Irsku, *Večernji list*, 12. siječanj
- Udvostručen broj članova Prave IRA-e, *Večernji list*, 2. svibanj 2001.
- Urban, M., 1992.: *Big Boys' Rules: The SAS and Secret Struggle Against the IRA*, Faber and Faber, London
- Volkan, V./ Julius, A.D./ Montville, V.J. (ur.), 1990.: *The Psychodynamics of International Relations, Volume I: Concepts and Theories*, Lexington Books, Lexington
- Volkan, V./ Julius, A.D./ Montville, V.J. (ur.), 1991.: *The Psychodynamics of International Relations, Volume II: Tools of Unofficial Diplomacy*, Lexington Books, Lexington
- Watt, D. (ur.), 1981.: *The Constitution of Northern Ireland: Problems and Prospects*, Heinemann, London
- White, J., 1991.: *Interpreting Northern Ireland*, Clarendon Press, Oxford
- Wilkinson, P., 1973.: *Political Terrorism*, Macmillan, London

Mirko Bilandžić

NORTHERN IRELAND BETWEEN WAR AND PEACE

Summary

The conflict in Northern Ireland, whose modern phase began in 1969, is highly complex and it is impossible to unequivocally define it. On the one hand, it is an internal conflict with the elements of an ethnic, religious and civil strife, and on the other, this is a conflict with a critical international dimension. There have been various definitions of the conflict in Northern Ireland, but one thing is certain: this is undoubtedly one of the most prolonged and bloodiest conflicts in modern Europe, in which 3,600 people have lost their lives, and 47,000 have been injured. This conflict is an amalgam of the past and the present events, processes and relations from the aspect of four types of relationships: between the Catholics (nationalists/republicans) and the Protestants (unionists/loyalists) in Northern Ireland itself; the relationship London–Belfast; London–Dublin and Dublin–Belfast. The analysis of this conflict shows that from the perspective of conflict theory it is one of a kind. No such theory explains this conflict completely; as a matter of fact, the conflict in Northern Ireland is covered by elements of several conflict theories. The analysis also shows that the conflict in Northern Ireland can be solved only by political means. However, due to the complexity of this conflict it is not possible to reach a single solution that would satisfy the maximalist demands of all the parties. This conflict can be resolved by means of a political compromise that would create a framework for action of all the conflicting parties, the framework that would be an end in itself i.e. a way of life and not an instrument for the realization of the original (opposing) ultimate goals of those involved in the conflict.

Key words: conflict, Northern Ireland, United Kingdom, protestants, catholics

Mailing address: Nalješkovićeve 39, HR 10 000 Zagreb.